

PRIMORSKI GLAS

Izhaja 1., 11. in 21. v mesecu. Naročnina za SHS do 31. 12. 1928 Din 10.—.
Dalje: celoletno Din 60.—, polletno Din 30.—, četrtletno Din 15.—.
Za inozemstvo Din 80.— letno.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Šelenburgova ulica štev. 7/II.
Telefon štev. 20-01. • Račun poštne hranilnice v Ljubljani štev. 12.487.
Posamezna številka Din 2.—.

Primorski Božič

Božični prazniki so pred durmi in z njimi sv. večer. Razbolela duša primorskega emigranta se še bolj trga od bolesti, ko vidi in opazuje, kako hite skrbne mamice, kako hitijo družinski očetje nakupovat božična drevesa, božična darila in razne slasti, da pripravijo svojim družinam čim prijetnejše in srečnejše praznike. Saj ga ni v vsem kolektivu lepšega in izrazitejšega družinskega praznika nego je sveti večer. Na ta sveti praznik priključuje vsaka družina liki lastovka pod svoj krov vse svoje po svetu razkropljene člane, ako jih že ne ločijo dolga pota širokih oceanov, da se vsaj enkrat v letu ogrejejo pri skupnem domačem ognjišču.

Tudi mi, primorski emigranti v Jugoslaviji bi radi poleteli vsaj v teh dneh pod svoj družinski krov, pod katerim smo se rodili, vzrasli in preživeli svojo mladost. Tudi mi bi se radi vsaj ta večer pogreli z našimi dragimi v veseli besedi za domačim ognjiščem, iz katerega smo bili pregnani pod pritiskom razmer. Saj nas ne ločijo od njega niti široki oceani, niti nepremostljive razdalje. Loči nas od njega samo nekoliko ur prijetne poti. Vse to bi se nam zdelo tako naravno, enostavno in priprosto, ako bi nas ne ločila od naših domov tenka in dolga usodna črta, ki ji pravijo — meja. Ta tenka črta pa je postala za nas bolj široka nego najširši oceani in bolj nepremostljiva nego najvišja gorovja.

Ako hočeš namreč prekoračiti ono tenko črto, moraš imeti s seboj posebne bukvice, ki jim pravijo — potni list. Le malokdo iz nas, ki smo italijanski državljani, pa je tako srečen, da ima one posebne bukvice. Potni list, ki predstavlja v modernih pravnih državah eno iz najpriprostejših in najelementarnejših pravic državljanov, da lahko potuje kamorkoli hoče, da se lahko izseli, kamorkoli mu je volja, je postal v fašistovski Italiji taka dragocenost, katere so deležni le izvoljenci. Koliko tisočev, ne, stotisočev italijanskih državljanov bi bilo pripravljenih ne vem kaj žrtvovati, da pride do onih zaželenih bukvic?

Zato smo bili primorci, da smo prekoračili mejo iz ječe v svobodo brez onih posebnih bukvic. Za nikako ceno bi se ne hoteli za trajno povrtni zopet v ono ječo, toda tu pa tam bi pa le hoteli brez zle misli pogledati svoj rodni dom, brez zle misli videti zopet svoje drage, posetiti jih v njihovi ječi. Zlasti bi hoteli to narediti v teh dneh tihe družinske sreče. Toda obisk naših dragih v njihovi ječi nam je zabranjen ravnotako, kakor zabranjujejo tam preko svojcem naših »političnih zločincev«, da jih posetijo v njihovi mrzli ječi.

To velja za primorske emigrante, ki so še vedno italijanski državljani. Nič bolj pa ni tudi onim emigrantom, ki so postali že jugoslovanski državljani. Njim pač ni težko dobiti one posebne bukvi-

ce, ker je Jugoslavija, hvala Bogu, pri vseh njenih trenutnih slabostih pa le moderna pravna država. Toda v tem slučaju one posebne bukvice ne zadostujejo za prekoračenje meje v italijansko ječo, ampak je potrebno posebno dovoljenje italijanskih jetniških paznikov, ki mu pravijo — vizum.

Ce pa se ne obnašaš na svobodnih fleh tako, kakor zahtevajo ti jetniški pazniki, ki jim pravijo — konzuli, če se ti izvije na svobodnih fleh ob groznih vesteh, ki prihajajo iz našega zasužnjenegega ozemlja, iz grudi kak protest ali morebiti tudi groba kletev proti nasilnemu režimu, te gotovo slišijo »secondini« (pomočniki in vohuni) jetniških paznikov. In posledica je, da prideš pri jetniškem pazniku v črne bukve in kot lak zaman prosiš, da ti dovoli poset tvojega rojstnega kraja, tvojih dragih v Italiji — ječi.

Le malo bolje je tudi onim, ki so tako srečni, da imajo one posebne bukvice — potni list in ono posebno dovoljenje — vizum. Prvi se izpostavljajo nevarnosti, da bodo v ječi okradeni za ono veliko dragocenost, do katere so se srečno dokopali in da jim bo nato zopet zaprta pot v svobodo. Drugi pa so tekom svojega poseta ob vsakem koraku zasledovani od agentov in vohunov, kar jim mora zagreniti vsako veselje nad tem, da so zopet v krogu svojih dragih. Zato večina iz njih za ono dovoljenje, ki mu pravijo vizum, rajši ne prosi in rajši zadržuje v sebi ono vročo željo, uzreti zopet domače kraje.

Zato bo ogromna večina primorskih emigrantov, pa čeprav jih loči od njihovih samo nekoliko ur prijetne poti, praznovala praznike družinske sreče, tiha in osamljena, daleč od svojih domov. Toda samo telesno, zakaj v teh dneh bodo naše misli bolj kot vsak drug dan v letu plavale nad našimi domovi, se vsedle za domače ognjišče in kramljale z našimi dragimi. Res je, da bodo naša mesta prazna za prazniško pogrnjeno mizo, toda mi bomo vseeno jedli in pili, se smejali in še več jokali z našimi domačimi.

In še več jokali z našimi domačimi! Kakšen pa bo letos njihov Božič? — Tako žalostnega, tako obupnega božiča še niso praznovali tekom svojega desetletnega suženjstva niti v gospodarskem, niti v kulturnem, niti v narodno-človeškem pogledu.

Povrh gospodarske katastrofe, ki je zadela naše kraje z njihovo priključitvijo in povrh vseh neznosnih davčnih bremen in drugih italijanskih nadlog je prišla letos strahovita suša, ki je uničila malodane ves pridelek. Zato bo prišla letos le v malokakšnem domu na mizo rumena potica, ki jo je pripravila svoji družini skrbna gospodinja, le v malokakšnem domu se bo veselo cvrlo in kuhalo, v mnogih domovih bodo veseli, če

bo za praznik vsaj kruha dovolj. Zato bodo poleg naših mest za domačim ognjiščem prazna tudi mesta onih, ki so se napotili preko oceanov v daljno Argentino in še daljnjšo Avstralijo in druge dežele, da najdejo sebi in svojim družinam kosček kruha, katerega jim cesarska Italija (Italia imperiale) ne more dati. Saj jim ga je, ravno nasprotno, s svojim pohlepom odvzela.

Morda najlepši in najpriljubljenjši božični dar našemu ljudstvu so bile knjige, ki so jih izdajale razne družbe. Letos pa mu ošabni, podli tujec tudi tega daru ne privošči več. Odvzel mu je vsakdanji kruh, a sedaj mu odvzema še duhovni kruh. Po vsem Primorju, od Triglava do Sneznika, pleni kulturna druhal knjige »Mohorjeve družbe« in »Goriške matice«, a našim malčkom »Prve korake«, ki naj bi jih vodili do pisane slovenske besede. V mnogih cerkvah se že ne bo več razlagala letos ob polnočnici ona stara in večnomlada božična pesem »Kaj se vam zdi, pastirčki vi...«, ker je bila tudi že iz mnogih božjih hramov pregnana slovenska beseda in slovenska pesem.

Še strašnejša pa je letošnja božična slika v narodnem in človečanskem pogledu. Letos bodo praznovali mnogi naši najpožrtvovalnejši ljudje svoj Božič daleč od doma v pregnanstvu — konfinaciji, praznovali ga bodo v vlažnih ječah, praznovali ga bodo pod policijskim nadzorstvom. Pa tudi ostalo naše ljudstvo bo praznovalo letos svoj Božič tako, kakor še ni pomnilo in ne pomni podobnega praznovanja.

Takšen bo letos Božič našega ljudstva v suženjstvu in zato bo letos žalosten tudi naš Božič v svobodi. Zato pa nikakor ne smemo kloniti in tudi ne klonemo duhom, kakor ne klonejo oni, ki ječijo v suženjstvu. Krščanski svet bo praznoval v teh dneh spomin na rojstvo Zveličarja, ki je potem nastopil svoj krvavi križevi pot. Tak križev pot hodi sedaj naš narod v Italiji. Ne varajmo se. Ta križev pot zna biti še dolg. Kakor je trpljenje našega naroda v Italiji brezmejno, njegov veliki petek pa najbrže še ni prišel, najbrže ga še le čaka. Toda tudi to vemo z gotovostjo, da za velikim petkom pride dan svetlega vstajenja.

In tako bo prav gotovo prišel dan, ko bodisi meje prestanejo biti meje, da postanejo mostovi med narodi in državami ali pa bo prišel prav gotovo oni dan, ko bomo skupno z našimi brati v strnjenih vrstah brez potnih listov prekoračili ono mejo, ki nas danes loči od naših domov in naših dragih. Šele takrat bomo lahko tudi mi prepevali z nebeškimi zbori: »... mir ljudem na zemlji, ki dobre volje so,« danes pa moramo brusiti svoje meče. V tem znamenju, v tej veri in v tem upanju vsočimo vsem Primorcem tu in preko, v Argentini, v Avstraliji in Franciji vse se božične praznike.

Pred razpravo v insceniranem procesu

Vsem je še v živem spominu umor konfidenta goriške policije Kogej, katerega je izvršil pred meseci v Gorici komunist Bregant, ki je plačal to svoje dejanje z lastnim življenjem. Čeprav je bilo takoj spočetka očitno, da je bil umor individualno dejanje Breganta samega, je bila po krvavem dogodku aretirana v Gorici cela vrsta naših ljudi, katere so hoteli na vsak način spraviti v zvezo z umorom.

Zanimivo pri vsem tem pa je, da so bili aretirani vsevpred ljudje, ki so imeli kakršnekoli slučajne stike z morilcem ali umorjenim. Ker je bil pokojni Bregant komunist, bi bilo naposled še nekoliko razumljivo, ako bi bila policija aretirala njegove somišljenike. Toda temu ni tako, kajti med aretiranimi se nahajajo pristaši najrazličnejših političnih prepričanj, od komunistov pa do edinjšev in krščanskih socialcev, ki so se spoznali med seboj šele v zaporu.

Že ta okolnost dokazuje nepristranskemu opazovalcu, da policija nikakor ni prišla na sled eventualnim soudeležencem umora, ampak da hoče kratkoročno izvit iz trte proces, potem katerega naj bi se z enim mahom iznebila ljudi, ki jih je smatrala za nevarne »javni varnosti« in »mirnemu sožitju« med italijanskim in drugorodnim prebivalstvom.

Za to več kot osnovano domnevo govori še druga zgovorna in obenem pretresujoča okolnost. Pred nekaj tedni je bil aretirani bivši urednik ukinjene »Goriške straže«, Leopold Kemperle, ker je našla policija v avtomobilu, v katerem se je, kakor dokazuje pričevanje sina hotelirja Vida, peljal na prigovarjanje prijateljev na izlet, ne 120.000 ampak 48 revolverskih patron tipa Steyr. No, in pomislite sedaj, ljudje božji! Radi »120.000 patron« aretiranega Leopolda Kemperle je hotela policija spraviti v zvezo z umorom konfidenta Kogej.

In to na kakšen način? — Od 19. do 22. novembra so držali Leopolda Kemperle v zaporih na goriški kvesturi ter so vsako noč po enkrat z nečloveškim pretepanjem poskušali izsiliti iz njega priznanje, da je on organiziral umor v Gosposki ulici. Krščanski socialist, urednik krščansko-socialnega časopisa, ki so ga zaprli ravno tri mesece po umoru, pa naj bi bil s »komunisti-orjunaši« organiziral umor!!!

Pa to še ni vse! V isti noči od 19. na 20. novembra so hoteli v sobi jetnišnice, kjer snemajo zločincem odtiske prstov in rok (sala degli impronti), izsiliti z mučenjem in pretepanjem iz učitelja in bivšega sovrudnika »Edinosti« Zmage Krašna priznanje, da je Leopold Kemperle organiziral umor konfidenta Kogej.

Kakor smo že omenili, so bili radi umora konfidenta Kogej aretirani pristaši najrazličnejših političnih prepričanj in najrazličnejših stanov.

Aretiran je bil učitelj Zmag Krašna, ker je slučajno iz istega mesta doma kot je bil umorjeni Kogej. Mladi fant je bil že prej bolan na pljučih in kakor poročajo sedaj iz zaporov, se je njegovo zdravstveno stanje, predvsem radi nečloveškega pretepanja in slabe hrane tako poslabšalo, da bo težko dočakal pomlad. Aretiran je bil 23letni mladenič Spanger iz goriškega predmestja Sv. Rok, ki je služil skupno z Bregantom pri vojaki v Libiji, ker so našli pri njem

sliko, na kateri se nahajata med številnimi drugimi vojaki tudi on in Bregant. V Števerjanu pri Gorici so zaprli oženega Boštjana Klede, ker je imel pred dvema leti v službi delavca, ki je bil slučajno Bregantov prijatelj. Radi njegove aretacije se nahaja njegova družina v obupnem položaju. V zaporih se nahaja tudi 19letni dijak Dušan Hreščak, kateremu najbrže tudi ne bodo prizanesle posledice krute ječe.

Najstrašnejša pa je usoda 25letnega mladeniča Teodorja Ušaja. Začetkom aprila t. l. je namreč zadela fanta delna možganska kap, od katere mu je popolnoma ohromela ena polovica telesa. Po dolgem prizadevanju zdravnikov in skrbni domači oskrbi se je vsaj v toliko zboljšalo njegovo zdravje, da je fant prišel zopet k zavesti in da je zopet dobil dar govora, katerega je izgubil. Pa tudi njemu ni prizanesla fašistovska policija. Fant je bil z vozom »zelenega križa« prepeljan v bolnico in ker le ni hotel umreti, je bil od tamkaj prepeljan v goriške zapore, kjer so ga položili brez sleherne postrežbe v mrzlo in vlažno sobo. Nesrečnik se ne more niti obleči niti sleči, ker mu je ena roka hroma, druga pa pokvarjena. In kakšen je njegov zločin? Pred dvema leti je bil zaposlen v Brunnerjevi tovarni kot mehanik skupno z nekim Šfiligojem, ki je tudi v zaporu in to radi tega, ker mu je pokojni Bregant nekoč v jezi zagrozil, da ga ubije.

Postopanje z aretiranimi je tako, da mora pred njim zatemneti vsa srednjeveška inkvizicija. Čeprav so bili aretirani že davno in že večkrat zaslišani ter se nahajajo že skoraj štiri mesece v zaporu, ni bilo nikomur iz njihovih svojcev dovoljeno, da bi jih obiskal. Urednika Kemperle so privlekli napol mrtvega, vsega zbitega v celico, kjer leži brez postrežbe kakor vsi ostali, ako se jih ne usmilijo njihovi tovariši v trpljenju. Gorje pa tistemu, ki ga za kaznen vržejo v temnico, kjer leži sam po cele dneve na golih, vlažnih tleh celice. Najbolj so uničili s temnico nesrečnega Murovca. »Che crepino i nazionalisti slavi e i comunisti«, je dejal podravnatelj jetnišnice, ki najbolj sovraži slovenske politične »zločince« in komuniste in jih zato ob vsaki priliki pošilja v temnico. Istih nazorov je tudi ravnatelj. Ko delijo hrano po celicah, zapoveduje, da naj dobijo hrano najprej galeoti (navadni zločinci), a šele potem politični zločinci, kar pomeni, da naj dobijo politični zločinci samo mrzle ostanke one umazane godlje, ki jo delijo za kosilo.

Najstrašnejše pri tem postopanju je zasliševanje. V prvih dneh oktobra je prišel v Gorico preiskovalni sodnik posebnega tribunala v Rimu, bil je to navaden stotnik karabinierjev, da zasliši obtožence. Zasliševanje se je vršilo deloma na kvesturi, deloma v jetnišnici, v takozvani »sala degli impronti« in sicer med 1. in 2. uro zjutraj. Ker ni mogel preiskovalni sodnik ničesar iztakniti, so hoteli iz obdolžencev z mučenjem in pretepanjem izsiliti priznanje, da so bili kot komunisti-orjunaši soudeleženi pri umoru Kogej. S pretepanjem so prizanesli edinole mrtvoudnemu Teodorju Ušaju in mladoletnima Dušanu Hreščaku in Jožetu Kendi. Od vseh so najbolj pretepli Antona Murovca iz šempaske doline in sicer skoraj do smrti.

Posebno dramatično je zasliševanje, ki se vrši v takozvani »sala degli impronti«. Sredi te mračne sobe je velika mrtvaška krsta, na katero sta prislonjena na kramp in lopata. Poleg krste stoji s prekrizanimi rokami jetniški pomočnik, zloglasni »secondino« (navadno je to kak lažji kaznenec, ki se dobro vede in služi v ječi tudi kot ovaduh in provokater). Te priprave v medlem svitu sveč naj preplašijo iz sna prebujenega jetnika (zasliševanje se vrši, kot smo že omenili, ponoči). Tekom zasliševanja stojijo okrog obdolženca štirje najbolj surovi pazniki, od katerih ga, ako zanika, trije pograbi za roke in noge, dočim ga četrtri bije s pestjo v trebuh in tik pod rebra. Ob najbolj surovih groznjah s smrtjo naj bi izzvalo podobno postopanje zaželjene izpovedi. Vse to se seveda dogaja, dokler se nahajajo jetniki »sotto questura«, t. j. tako dolgo, dokler vrši zasliševanje kvestura, ki ponekod, zlasti pa v Gorici, ne zaostaja prav nič za srednjeveško inkvizicijo.

Evo vam, bratje v svobodi! Tako je, brez olepšanj in brez pretiravanj, življenje naših bratov v suženjstvu v italijanskih ječah. Tako izgleda v samo medlih barvah križev pot, katerega hodi naša mladina v fašistovski Italiji in to samo radi tega, ker noče zatajiti svojega ljudstva, svojega rodu in svojega jezika. Kakor nam poročajo v poslednjem trenutku, je dne 12. decembra nastopilo teh približno trideset mučnikov, ker natančnega števila ni niti mogoče ugotoviti, pot proti poslednji postaji tega križevega pota — pot pred posebni tribunal v Rimu, kjer se bodo morali zagovarjati radi umora, ki ga niso izvršili, niti pri njem sodelovali. Naj se že glasi razsodba, ki bo izrečena, kakorkoli hoče, eno je že sedaj gotovo: tekom večmesečnega zapore so bili tako izbiti in izmučeni, da lahko že danes vzklíknejo: »Dopolnjeno je!«

Zasliševanje prič v procesu Kogej. V nedeljo, dne 2. decembra so bile pozvane v Rim prve priče v procesu zaradi umora Kogej in sicer ga. Uršič, gospodinja umorjenega, neki fant iz Idrije, katerega imena se sedaj ne spomnimo, pomočnik v trgovini g. Mermolje v Gorici, ki je govoril zadnji večer z umorjenim Kogejem ter policijski agent, gotov Sartino. Poslednji je bil dotični agent, ki je prišel pred Bregantom h Kogej, česar ni hotela vzeti na zapisnik tukajšnja policija, dasi je gospodinja, ki je Sartina poznala še iz Idrije, neprestano zatrjevala in prisegala, da je bil prvi obiskovalec Kogej oni usodni večer policijski agent Sartino in ne natak Lang, kakor je hotela vedeti policija. Ljudje na tistem namigujejo, da ni izključeno, da bi ne imela policija kakega poznanstva z Bregantom, odnosno vezi z umorom. Kajti — kot se vidi iz posledic — je nujno rabila krepak argument, da spravi s poti par »odveč« ljudi. Govori se, da so bili Gaydovi članki samo uvod h krivični obsodbi naših ljudi, ki bo bržkone izrečena v prihodnjih dneh.

»ČASTNA STRAŽA« POSLANCA BESEDNJAKA.

Kakor znano, se nahaja poslanec dr. Besednjak pod stalnim policijskim nadzorstvom. Njegovo osebno varstvo je poverjeno sedmim agentom. Po dnevu ga stražita in vedno spremljata dva agenta, po noči pa bedijo nad njim nič manj kot trije agenti. Poslanec Besednjak se torej ne more prav nič pritoževati, da ni zadostno poskrbljeno za njegovo osebno varstvo.

Pismo iz italijanske ječe

Tovariši! Ko smo se zadnjič poslavljali, se mi je zdelo, da se za dolgo časa ne bomo več videli, da se poslavljamo morda za vedno.

Slutnja se je uresničila. Nahajam se v težkem položaju, ki nudi le malo možnosti rešitve, čeravno sem nedolžen. Zato, tovariši, težko, da bomo vsaj kmalu spet skupaj vasovali. Moja želja — sedaj, ko vas vse tako toplo pozdravljam, ko vas, tovariše, gledam v duhu in mislim na vas ob bolečinah po telesu, ko se takorekoč poslavljam od vas za vedno — je, da se ne strašite dela in da ne pozabite name!

Jaz ne morem več. Nič se ne bojim, sprejemem vse, kar mi je usoda namenila. Vendar vas prosim, da se spomnite name, če boste slišali, da me ni več...

Bratje in sestre!

Niso so še pohladili udarci po telesu, še mi vre v glavi ob spominu ne prestane ure in še me skeli po glavi, ko pišem to pismo.

Vendar sem še tako pogumen. Nisem se udal niti za korak. Nisem vas zatajil. V meni je polno vere v bodočnost. Zame je že itak vseeno. Samo to vas prosim, Primorci: Ko boste brali razsodbo, verjemite, da sem nedolžen pri stvari; verjemite, da me bo zakon sodil le iz strasti in sovraštva proti nam vsem, proti meni in proti vam.

Tovariši! Bratje! V imenu bodočnosti in trpljenja ne za korak nazaj! Bratje in sestre! Pozdravljeni!

Gorenje pismo smo prejeli od slovenskega inteligenta, ki umira v italijanski ječi. Je to nekaka oporoka, ki jo naslavlja na svoje tovariše in v kateri le mimogrede govori o svojih mukah in svojem trpljenju. Pismo je tako pretrsujoče, da bi smatrali naravnost za skrušenje dodajati k njemu kakoršenkoli komentar. Omenjamo samo, da nismo hoteli zaenkrat priobčiti njegovega imena iz strahu, da bi mu to utegnilo škoditi pri sodni obravi, ki se bo vršila proti njemu v najkrajšem času. Zato si pridržujemo pravico, da ga priobčimo takrat, ko bo njegova usoda definitivno zapečaten s »pravično« sodbo.

Obsodba in konfinacija radi „Prvih korakov“

Gonja, ki jo uprizarjajo oblasti proti abecedniku Prvi koraki, je zavzela od 22. nov. 1928. naprej naravnost oblike postopanja, kot jih je uporabljala srednjeveška inkvizicija napram krivoverškim knjigam. Do 22. nov. so laške fašistovske oblasti abecednik P. K. samo plenile ter poskušale napram razširjevalcem abecednika kakih 12 procesov, pri katerih pa so bili obtoženci vsi oproščeni. Zato so oblasti pritiskale na sodnike, da morajo pričeti obsojati radi abecednika. Istočasno so dobili laški listi kot Piccolo, Popolo di Trieste ter žurnalista Virginio Gayda migljaj pisati proti Prvim korakom. 22. nov. je zato padla prva obsodba proti razširjevalcem abecednika P. K.

Dva meseca ječe radi abecednika Prvi koraki.

Pripeljali so 22. novembra 1928. pred goriški tribunal 20-letnega fanta Slavka Tuto iz Tolmina, pri katerem so našli 4. nov. pri hišni preiskavi tolminski karabinieri 30 abecednikov P. K. Samo radi tega so ga obsodili na 2 meseca ječe, katero mora Tuta takoj odsedeti. Nje-

gov branitelj dr. Blessich je sicer napravil priziv ter prošnjo za spustitev na začasno svobodo, toda tržaški prizivni sodni dvor ni hotel ugoditi prošnji. Tako sedi v letu 1928. v dvatisočletni kulturni Italiji v ječi človek, pri katerem so našli abecednike.

Zanimiva je motivacija tega pravnega inkvizitorskega sodnega dvora v obsodbi št. 581. Sent. 1928/VII.

Obtožba se glasi:

Tuta Slavko od Filipa in Hausner Ane, roj. 24. IX. 1908. v Tolminu ter istotam stanujoč, je obtožen sledečega zločina: Razdelitve in hranitve tiskovin nasprotnih državnemu redu v smislu 112 člena zakona o javni varnosti, ker je razdeljeval in hranil knjižice in slovenske abecednike nasprotujoče Državnemu Redu. Ta zločin se je ugotovil v Tolminu dne 4. nov. 1928.

Podati hočemo še, kako je sodna oblast ugotovila, da je Slavko Tuta razdeljeval P. K. da uvidi vsa javnost, kako kazensko postopanje je v praksi pri laških sodnijah napram Slovencem v Italiji. Obsodba pravi v svojem izvajanju:

»Tuta je bil spoznan od sodnega dvora krivim razdeljevanja in hranitve abecednika P. K., ker so se v prejšnjih časih našli v nekaterih vaseh v bližini Tolmina, na vratih stanovanj ter na oknih pritrjeni, jugoslovanski abecedniki. Vpeljalo se je poizvedovanje in ugotovilo se je, da je bil oni, ki je to napravljaj, mladenič, katerega zunanji izgled je odgovarjal onemu Tute. Ker se je v njegovi hiši našla, kot rečeno, ona vrsta knjig, je jasno, da je on tisti, ki ni samo hranil ampak tudi razdelil abecednike.

In v teh dejanjih je Tribunal dognal zločin predviden v 112 členu sedaj veljavne postave o javni varnosti, ker je gotovo, da je Tuta hranil in razdeljeval gori navedene knjige zato, da bi med novim slovanskim rodom razširjal slovenski jezik na popolno škodo italijanskega jezika in da bi ohranil v tej pokrajini živa sovražna čuvstva napram Naciji. Kdo bi ne mogel uvideti, da je to nasprotno nacionalnim političnim smernicam, ampak tudi nasprotno in škodljivo redu, ugledu in prestižu Domovine? — Radi tega zločina je smatral Tribunal za pravično kazen dveh mesecev zapora poleg stroškov in pristojbin.

Na podlagi 422 in 429 člena K. Z. ter gori navedenih členov izjavlja, da je Tuta Slavko kriv zločina navedenega pod črko c (razdeljevanje in hranitve abecednikov) ter ga zato obsoja na dva meseca ječe poleg stroškov in pristojbin.«

Čim so laške oblasti kot n. pr. kvestura, poveljstvo orožnikov in milice, ki bodo ostale zgodovinska sramota, prejele obsodbo, so se vrgle takoj po vsej deželi na lov za P. K. V vseh vaseh hodijo karabinieri od hiše do hiše ter pobirajo abecednike. Ponekod jih ljudje skrivajo, ponekod jih pa morajo izročiti, ker jim prete z ječo. Izprašujejo povsod, kdo je razdelil P. K. Nabrali so že par imen, proti katerim bodo skoraj gotovo v kratkem času naperili procese in jih obsodili na mesece in mesece ječe.

Redke so hiše v Slovenskem Primorju, ki si niso kupile tega tako priljubljenega abecednika. Val nasilnih in nadutih karabinierjev in fašistov pregleduje vso deželo od Triglava do morja, vdira v sleherno slov. hišo ter pleni in sežiga P. K. Ves narod, ves naš novi rod je obtožen, da čita abecednik, nasproten državnemu redu.

Fašizmu pa tudi ta kruta »pravična« kazen ni zadostovala, kajti po končanem sodnem postopanju je bila proti Slavku Tuti uvedeno s strani goriške pokrajinske komisije še konfinacijsko postopanje, ki je imelo za izid obsodbo

Slavka Tute na triletno konfinacijo. Pokrajinsko komisijo tvorijo v smislu zakona prefekt Anselmo Cussini kot predsednik, kot člani pa državni pravdnik Giuseppe Trifani, kvestor Antonio Gorgoni, poveljnik karabinierjev major Dante Terenzio in senior milice Anton Giorgio.

Utemeljitev razsodbe komisije se glasi: »Izhaja, da je Slavko Tuta nevaren javni varnosti, ker je zagrešil potom aktivne propagande, bodisi potom manifestacij (n. pr.: da je hranil in širil veliko slovenskih začetnic, da je o priliki desetletnice zmage razobesil jugoslovensko zastavo v Tolminu, radi česar je bil tudi obsojen) dejanja proti izvrševanju državnih pravic, ki stremi za mirnim sožitjem (!!!) med drugorodnim in italijanskim prebivalstvom na tem ozemlju.«

Ta utemeljitev ni samo gorostasna, ko govori o stremljenju za »mirnim sožitjem«, ampak je tudi lažniva. Slavko Tuta je bil res obtožen radi izobešenja jugoslovanske zastave, toda sodišče ga je moralo radi pomanjkanja dokazov oprostiti od te obtožbe in ga je obsodilo na dva meseca zapora samo radi tega, ker so našli na njegovem stanovanju »Prve korake«. Tako daleč zaenkrat pa le še nismo prišli v Italijo, da bi redna sodišča obsojala brez dokazov, kakor to delajo konfinacijske komisije.

Pred trinoškim tribunalom

Obsodba slov. komunistov. Dne 12. t. m. se je vršila pred posebnim tribunalom v Rimu kazenska razprava proti osimim tržaškim komunistom in sicer proti Josipu Križmančiču, Mariju Cerelli, Josipu Gadi, Viktorju Busaniču, Albinu Vodopivcu, Viktorju Vatovcu, Angeli Juren in Mariji Beretič. Večina obtožencev je slovenskega rodu. Zagovarjati so se morali radi razširjevanja komunistične propagande in pa radi zločina, da so poskušali v Trstu in v Gorici, zlasti med slovanskim prebivalstvom obnoviti prepovedano komunistično stranko. Obtoženci so moško priznali svojo krivdo. Zato so bili obsojeni Albin Vodopivec na 12 let, Gadi in Vatovec na 10 let, Busanič na 6 in pol let, Cerelli, Angela Juren in Marija Beretič pa na 2 leti ječe, dočim je bil Josip Križmančič radi pomanjkanja dokazov oproščen.

Dvakratna obsodba na isti razpravi. Dne 12. t. m. se je odigral pred istim tribunalom tako zanimiv slučaj, kakor se more pripetiti edinole pred posebnim trinoškim tribunalom v fašistovski Italiji.

Onega dne so se morali zagovarjati pred posebnim tribunalom Gaspere Dentice, Mario Mascagni in še štirje njihovi tovariši radi razširjevanja prevratne propagande. Obtoženci so bili seveda obsojeni in sicer Dentice na 4 leta, Mascagni na 3 leta in 15 dni, ostali pa na 2 leti ječe. Pri čitanju razsodbe je obsojeni Dentice vzkliknil na ves glas: Živel komunizem!

Do dna svoje fašistovske duše užaljeni državni pravdnik je zahteval, da se otvori proti obtožencu takoj nova razprava radi razširjevanja komunistične propagande. Po mnenju državnega pravdnika je tedaj obtoženec razširjeval komunizem med fašistovskim sodnim dvorom in odvetniki ter med navzočimi orožniki in agenti, ker drugi itak nimajo pristopa v sodno dvorano trinoškega tribunala. Sodni dvor je ugodil predlogu državnega pravdnika ter takoj otvoril proti ravnokar obsojenemu obtožencu novo razpravo, pri kateri ga je obsodil še na nova tri leta ječe.

Za njih!

U najtežim momentima, što jih proživljuje vegetacionim životom naša raja u Goričkoj i Istri, velim vegetacionim, jer njihov život nije život ljudi, nije sličan ni životu onih Masajaca u Africi, jer oni ipak živu svojim slobodnim životom u svojim stepama, u takvim teškim momentima, gde ne sme da govori svojim jezikom, gde mu Mussolinijevi banditi brane životinjska prava i gde nema kore hleba, potrebna je onim jadnicima, onim bednicima već naša, potrebna je pomoć naša! A nama, koji smo rastrkani diljem cele Jugoslavije, nama, koji možemo mirne duše kazati, da nismo zadojeni korupcijonizmom i pljačkanjem, ništa ne može i ne sme biti tako drago, kao vesti o njima! O njima, o našim majkama, našim očevima i braći, o našim drugovima i svim onim lepim uspomenama, što su vezane za detinjstvo naše! O njima treba i moramo govoriti, zato »Pozdravljen Primorski Glas«. Neka ne bude ni jednog emigranta Primorca, a da se ne pretplati i ne surađuje u Primorskom Glasu! I ako smo u svojoj slobodnoj zemlji i ako ne smemo biti tuđi ni u Bitolju, ni u Mariboru, moramo se udružiti u jake falange, ne nas radi, već njih radi! Samo tako moći ćemo uspešno delovati za njih! I, o, kako će se njihove duše puniti osećajima, kad doznaju, da o njima mislimo, da se za njih brinem! Samo jakom organizacijom pokazati ćemo svetu, da mi nismo zaboravili sveta prava naša na Istru i Gorici! Glas naš treba da se daleko čuje, makar i preko granica, treba da zna svet, da 600.000 elementa, krvi naše nije ništa. Jer 600.000 svesnih i naših prednih ljudi zaludiše i učiniše robljem!

M. R.

Kako izginjajo prostovoljno dvojezični napisi

Uradno poročilo sežanskega fašja ter za njim Piccolo, Popolo di Trieste in drugi nešteti italijanski listi so pi-ali, kako je slovensko prebivalstvo prostovoljno odstranilo dvojezične napise ter na njihovo mesto postavilo samo laške napise. Zamolčalo je pa seveda pod kakim pritiskom so klicali potestati in občinski komisariji skupaj ljudi in jim dali razumeti, da morajo ali odstraniti slovenske napise ali pa se jim odvzame obrtnica. Večina se je takemu poživu morala ukloniti, vztrajal je tu pa tam le še kak pogumen obrtnik. Tega pa so fašjo, financa, orožniško poveljstvo in podeštati toliko časa obdelovali z globami, mazanjem zidov in drugimi šikanami, da je moral i on pobeliti dvojezični napis ter postaviti samo laški napis.

Pri tem maskiranju dežele v sa- no- laško obličje so se pa oblasti skrbno varovale izdati kak odlok in so le po pritisku izvršile svoje namene. Hotele so prikazati, kakor da so bili izključno italijanski napisi vpeljani prostovoljno in brez sleherne naredbe.

Tudi znani žurnalist Virginio Gav- da se je v svojih člankih o nerazreš- nem manjšinskem problemu v Italiji pohvalil v Giornale d'Italia, da so drugo- rodcu prostovoljno odstranili dvojezične napise. Istočasno je pa izdal dornberški podeštati, častnik milicije cav. Adolfo Franciolini okrožnico na obrtnike, da morajo odstraniti dvojezične napise, ako nočejo, da se jim ob novem letu pri vsakoletni reviziji ne odvzame obrt- nica.

Dotična okrožnica se glasi v itali- janščini takole:

Comune di Montespino Provincia di Gorizia.

Dopo tanti anni che questi territori sono ritornati alla Madre Patria Italia- na, non si ravvisa piu la necessita che le iscrizioni sui negozi siano fatte bi- lingui. Basta solo che siano scritte in italiano, poiche tutti sanno cosa in cia- scun negozio si vende. Epperio invito tutti gli esercenti a provvedere che le in- segne dei propri negozi siano scritte so- lo in lingua italiana.

Dall'osservanza a tale invito sara tenuto conto nella concessione della li- cenza per l'anno 1929.

Montespino addi 27 XI 1928. A VII. Il com. prefetizio: A. Cav. Franciolini.

Slovenski prevod:

Občina Dornberg, Goriška dežela.

Po tolikih letih, odkar so se te po- krajine vrnile k Italijanski Materi Do- movini, se ne smatra več potrebno, da bi bili napisi na trgovinah dvojezični. Zato ukazujem vsem obrtnikom, da po- skrbe za samolaške napise na lastnih trgovinah. Od izpolnjevanja tega poziva zavisí podelitev obrtnice za leto 1929.

Dornberg dne 27. XI. 1928. L. VII. Pref. komisar: Adolf cav. Franciolini.

Jasnejšega in očitnejšega dokaza pač ni potreba za prostovoljno odstra- njevanje dvojezičnih napisov ter stav- ljanje samolaških napisov. En teden po takem ukazu pref. komisarja so tudi v Dornbergu morali izginiti dvojezični napisi.

Lov na slovensko knjigo v Primorju

Plenjenje knjig »Goriške Matice« in »Goriške Mohorjeve družbe«. Širje- nje abecednikov kaznivo dejanje. Ofen- ziva fašistovskih oblasti proti slovenski knjigi se nadaljuje na Goriškem z ne- zmanjšano silo. Karabinieri vdirajo po vrsti v župnišča in zahtevajo od duhov- nikov sezname naročnikov ter knjige Mohorjeve družbe. Groze in prete po kmečkih hišah preprostim poverjenikom Goriške Matice, jim delajo hišne pre- iskave ter odjemljejo knjige. Hodijo od hiše do hiše ter zahtevajo slovenske knjige. Preiskujejo preproste kmečke izbe, spalnice in podstrešja, kje bi se dobile slovenske knjige. V mnogih slu- čajih, kjer ne dobe slovenske knjige, gonijo ljudi v kasarne ter jim tamkaj prete in jim groze z zapori, odvzetjem obrtnic, potnih listov, orožnih listov in vsega mogočega. Najhuje divjajo proti misijonskim koledarjem, katere so v ne- katerih krajih prodajali duhovniki. Ni- maj karabinieri navadno pri svojem divjanju nikakega odloka ali prepovedi v rokah, ampak le neko skrivno okrož- nico, da naj prizadevajo širjenju sloven- ske knjige čimveč težav ter po možnosti naj poskušajo ljudi ostrašiti in pleniti jim knjige. V Gorici sami knjig ne ple- nijo, zato je pa na deželi le redka vas, kjer bi knjig ne zaplenili. V minulem tednu od 28. novembra pa do 4. decem- bra so n. pr. plenili knjige Goriške Ma- tice ter deloma Mohorjeve družbe na Vipavskem: v Št. Vidu, Podragi, Vinavi, Sv. Križu-Cesti, Plačah, Malih Žabljah, na Krasu: v Vojsčici, Kobjeglavi, Kom- nu in drugih vaseh, po vseh bovških va- seh, na Trnovem pri Kobaridu in Srpe- nici, v Brdih, v Medani, Dobrovem, Bi- ljani in bližnjih vaseh, po Kanalskem ter skoraj več ali manj po vseh okrajih goriške dežele.

Ne zadovoljujejo se pa oblasti s plenitvijo teh knjig, ampak plenijo vse- vprek tudi druge knjige ter pričenjajo

že posegati po zasebnih knjižnicah. Pri vsaki hišni preiskavi odnesejo po 15 do 20 knjig, katerih navadno dotičnik ne vidi več. Ne pomaga hoja v kasarne, h kvesturi, da bi se knjige vrnile. Ali člo- veka naženejo ali pa obljubljajo vrni- tev, obljube pa nikdar ne izpolnijo.

Slovensko Primorje se približuje s takim sistemom preganjanja slovenskih knjig razmeram, ki so vladale pred voj- no v slovenski Benečiji, ko je bila mobi- lizirana vsa varnostna oblast, ako so za- pazili v kaki bajti kako slovensko knjigo.

Pismo iz Italije -- ječe

V Italiji se dogajajo grde reči. Na- ravno še grše v italijanskih zaporih in v italijanskih ječah. Iz ječ in iz konfi- nacijskih otokov prihajajo obupni gla- sovi, ki ne smejo iti neopaženo mimo nas.

Življenje konfinirancev je stalno pod strogo kontrolo miličnikov. Za brezpo- membne malenkosti se konfiniranci težko kaznujejo. V prvih mesecih pri- hodnjega leta se bo vršil pred izrednim sodiščem velik proces, v katerega so za- pleteni konfiniranci vseh strank — 36 po številu. Obdolženi so, da so na kon- finiranih otokih organizirali protidržavni upor.

Pred meseci se je vršil v Rimu velik protikomunistični proces, na katerem je bilo 18 komunističnih voditeljev obso- jenih skupno na 300 let ječe. Med obso- jenci sta turinski odvetnik Terracini in profesor Gramsci (Sardinec), ki sta težko bolna, pa morata kljub temu prebiti še- stino let, na katera sta bila obsojena. v segregaciji. To se pravi v temnih in vlažnih podzemeljskih temnicah bur- bonske ječe S. Stefano, kamor sta bila odvedena. Ves civilizirani svet je pro- testiral proti nečloveškemu postopanju, kateremu sta bila imenovana dva pod- vržena, pa zastoj. Fašistična Italija ne pozna usmiljenja.

Ni dolgo kar je bil v zaporih mesta Perugia umorjen delavec Sozzi. Areti- ran je bil, češ, da je komunistični agi- tator in organizator. Bil je dva meseca mučen. Od njega so zahtevali, da naj izda svoje tovariše. Ker tega ni storil, so ga mučili in pri mučenju umorili. Telesa niso pustili obducirati in tudi niso dovolili, da bi ga bili žena in otroci videli.

Pred mesecem je bil v mestu Lucca od izrednega sodišča obsojen na smrt delavec Della Maggiora, ker je v silo- branu ustrelil dva miličnika. Della Ma- ggiora bi bil lahko pomiloščen, ako bi bil podpisal izjavo v počaščenje Musso- linija, pa tega ni hotel storiti. Ko je bil dva dni po izrečni kazni ustreljen, se je obnašal nad vse pogumno. Ko mu je duhovnik dejal, naj odpusti svojim sov- ražnikom, je Della Maggiora odgovoril, da so fašistični grehi tako veliki, da jih niti on niti delavci na sploh ne morejo odpustiti.

Po vsej Italiji so zapori prenapol- njeni. V Trstu čaka v zaporih 7 skupin obdolženih delavcev, med katerimi je mnogo Slovencev. Ena skupina (6 oseb) je bila pred dobrim tednom iz tržaških zaporov odvedena v rimske. Pride torej v kratkem pred sodišče. V tej skupini so menda tudi žrtve Kogejve. Med njimi so učitelj Jakšetič in njegova že- na (bivša igralka v tržaškem slovenskem gledališču).

Pod fašistovskim jarmom

Šovinistični laški kapucini v Sv. Križu. Od 15. novembra dalje so izgnali laški kapucini iz pevskega kora v svoji cerkvi slovenske pevce, prepovedali so slovensko cerkveno petje, ustavili slovenske pridige ter slovensko spoved. Ko jih je kriški župnik prijel radi njihovega brezbožnega počenja, se je njihov gvardijan izrazil, da izven Italije ni Boga in da je prava katoliška cerkev samo v Italiji z italijanskim papežem na čelu. Slovensko ljudstvo Sv. Križa in bližnjih vasi je zato popolnoma zapustilo fašiste v kapucinskih haljah ter hodi samo v župnijsko cerkev ter k pridigam domačega župnika Ivana Rejca.

Križ. O božičnih praznikih bo pel v kriškem samostanu »Zbor« Furlanov iz Ajdovščine, ker prejšnji slovenski zbor ne poje več.

Spovedna tajnost v fašistovski Italiji. V soboto, dne 17. novembra je šel s spovedi na Sv. Goro Andrej Mermolja iz Vitovskega vrha pri Črničah. Patru je med spovedjo povedal, da zelo mnogo kolne, »pa človek ne more drugače, ko da kolne te hudiče, ki so se privlekli k nam«. Kmalu za tem je italijanski pater, ki razume nekoliko slovenski, šel iz spovednice in iz cerkve. Čez nekoliko časa sta že prišla dva orožnika, ki sta odpeljala moža v zapor.

Janičarji. Potujčevalec slovenske dece, učitelj Hubert Močnik je priredil Miklavžovo veselico na Grahovem ob Bači. Otroci so igrali v italijanskem jeziku. V igri je nastopil sv. Miklavž z angeljem in škrtatjem. Ko je škrtatelj vprašal — ali so kaj pridni otroci — mu je angelj odgovoril — seveda so, saj so vpisani v balilo in nosijo črne srajce.

Masčevalnost. Laški podežat ajdovske občine je odpovedal plačo organistu Francu Premrlu, ker je ta vodil petje o priliki pogreba preganjanega Dragota Bajca.

Gospodarsko uničevanje slovenske zemlje. Celotno bovsko polje ter deloma tudi vipavsko so oblasti razlastle, ter namenile za zasilna letališča. Pridelki letošnje letine so bili uničeni, trume delavcev so začele prekopavati zemljo ter zravnati zemljišče. Na dan je prišel sam čist prod, zemljišča so za vedno uničena. Sedaj so pa laške oblasti znova preklicale svoj odlok, izdan pred pol leta. Kmetje niso dobili nikake odškodnine in je tudi ne bodo dobili, zemljišča so pa za vedno uničena.

Kriza v faš. vrstah. Razdor v faš. vrstah je večji kakor smo zadnjič poročali. Ni ostalo samo pri kazenski premestitvi generala milice Morronija v Kalabrijo. Prišlo je še do bolj radikalnih ukrepov. Včeraj je namreč fašistovski tiskovni urad v Rimu izdal poročilo, da je osrednji tajnik Turati na podlagi poročila prof. Marghinotija, ki je bil izrecno v ta namen odposlan v Trst, odredil razpust tržaškega fašja in imenoval dosedanjega pokrajinskega tajnika Cobolija-Giglija (po slovensko Kobola) za izrednega komisarja ter istemu sporočil navodila za njegovo delovanje.

Še enkrat je torej zmagal Cobolli. Razdovedni smo samo, kako se je otesel vseh obtožb, ki so visele proti njemu.

Vrsta sprememb pa tudi z razpustom faš. direktorija še ni zaključena. Kot docela gotovo se napoveduje odhod sedanjega tržaškega prefekta Fornazarija in trž. podprefekta Schillarija, ki je svoječasno izjavil, da je pripravljen konfinirati tudi vseh 500.000 Slovanov, ki so pod Italijo, češ, da je Italija dovolj plodovita.

Kriza pa je prešla tudi na puljsko pokrajino. Maje se namreč tudi stolček pokrajinskega faš. tajnika Maracchija (Mra-

ka). Za njegovo mesto je baje določen še hujši sovražnik Slovanov, sedanji podtajnik Nino de Petris iz Kopra.

Tudi koprski podežat Piero d'Maurini pojde med staro šaro. Ker bo na ta način v Kopru več praznih mest, so se pojavili krokarji, med njimi v prvi vrsti dosedanji postojnski podežat Relli, ki računa na mesto podežata in krajevnega političnega tajnika...

Komisar trž. fašja. Po razpustu trž. fašja je imenovan komisar Cobolli-Gigli izdal na vse podrejene organizacije poziv k združevanju sil in namenov. Razpustil vse komisije, ki so se svoječasno ustanovile v področju fašja, tako gospodarsko, cestno in zdravstveno. Za soboto je pozval k sebi tajnike odvisnih organizacij, kakor družin padlih vojakov, ženskega faš. udruženje, železničarjev, poštnih nastavlencev, javnih uslužbencev, učiteljev in visokošolcev. Za ponedeljek pa je napovedal sestanek s sindikalnimi organizacijami. Upravo trž. fašja je poveril polkovniku Martelliju. Poveljništvu sezanskega vilajeta Grazioliju pa je ukazal, naj nadaljuje inšpekcijo svojega delokroga. Tako je 11. t. m. obiskal fašjo v Divači. Moral je biti z njim silno zadovoljen, kajti komisar Cobolli-Gigli je smatral za potrebno, da izrazi tam. tajniku Panariju posebno zahvalo.

Policija v trž. pokrajini. Ne zadostuje, da obstoji v Trstu kot glavnem mestu kvestura (pol. ravnateljstvo) z naravnost neverjetno velikim aparatom, saj gre številno komisarjev, uradnikov in agentov že na tisoče, ne zadostujejo niti več komisarijati v Miljah, Tržiču in Postojni in Sežani. Sedaj se snujejo odnosno so že ustanovljeni novi komisarijati v Senožečah v Komnu in v Na-brežini. — Pripomnimo samo, da razpolaga tak komisarijat vsaj z 20 moči.

Službo upravljajo običajno le v patru-ljah 6 moč (4 karabinierji in 2 agenta v civilu). Kakor je videti se ne zanese močna faš. Italija ne na tisoče in tisoče karabinierjev, ki je z njimi prepredla vso deželo, ne na še bolj številne čete financarjev in milicnikov; ne more več zaupati niti številnemu kadru plačanih zaupnikov in konfidantov. Ne zadostuje ji niti več, da prideta na vsakega poštenega domačina že po dva policaja javna ali tajna, in klicala bo še vedno v svet, da ni policijska država...

Priprava na sindikalne volitve. Vrše se zadnje priprave za sindikalne volitve, potekajo roki za vlaganje rekurzov za sestavo imenikov. V celi deželi ni bil vložen niti en rekurz. Med slovenskim ljudstvom vlada popolna brezbržnost za te volitve, ki bodo le karikatura pravih svobodnih volitev.

Zagrizeni laški branjevec. Ko je na sestanek Sv. Andreja najbolj vrvela množica kupovalcev okoli stojnice na Travniku se je neki laški zagrizeni branjevec s stekleno robo v bližini kolone Sv. Trojice izrazil, da ne smejo kupovalci govoriti slovensko, ker drugače jih ovadi in jih bo zadela kazen 40-tih dni ječe. Množica je kmalu po teh besedah napravila prostor okoli trgovca.

Spremembe. General milice v Trstu je odšel v Sardinijo. Njegov naslednik je gen. Gino Graziani.

Mesto zaslužka. V Trstu se pripravlja velika dvorana za boksanje. Radovedni smo, kako se bodo lačni tržačani boksali.

Vzglyedno gospodarstvo. V Napolju je skrahirala banka »Credito Meridionale«. Kriva sta poloma ravnatelj in blagajnik, ki sta bila konfinirana. Pomočniki, rojeni grofi in markiji, so pod nadzorstvom.

Gorica, 3. 11. so vlekli tajni policijski agentje na kvesturo Stanka Fornazariča iz Renč, ki se je nahajal v družbi več fantov na semnju sv. Andreja. Po dobri pol uri izpraševanja, obračanja in primerjanja so ga izpustili.

Dopisi

Iz gornje Istre

V Brezovici pri Materiji službuje učiteljica Marta Clemente. Kako vzorna je ta gospodična, kaže slučaj njenega brata 13-letnega Antona, ki hodi k njej v šolo. Pred enim mesecem je vse cerkvene nabiralnike izropal in denar zapravil. Znano je to oblasti, a fantu se ni niti las skrivil. Lah je... Pred 14 dnevi je v šoli ta sprijeti pob javno pohujševal — v dejanju! 3 deklice pričajo zoper njega, vsi dečki se ga sramujejo, a fantu se ni nič zgodilo. Lah je... Našim fantom se tako godi, da vse beži iz domovine. Cele družine prodajajo domove in se sele v Argentinijo, Dalmacijo. — Fantje, ki hočejo na delo v SHS niti s pozivnico ne dobe potnega lista. Ne puste jih domov... V zgornji Istri igra čudno ulogo gospod I. P. Trgovca je, a prevzema vsa občinska dela, zidarski in tesarski mojstri pa gledajo. Delo oddaja najraje — fašistom. Seveda on bogati. Včasih je bil navdušen Slovenec, celo pretepen od fašistov kot znan — Sokol! — Naše zadrage gredo v propast. Celotni trdni Mlekarni v Hrušici se tla majejo. — Davki so se povečali. V lonce nimamo kaj dati. — Vsak mesec nam prinese novo fašistovsko slavnost, a od teh — nismo siti. — Na slavnosti otvoritve nove šole v Slivju je bilo klaverno. Dež je padel cel božji dan, tako da ni bilo velike udeležbe. Knjige Gor. Moh. Dr. so nam zaplenili. Kaj bo z nami! Slišite bratje? Istra kliče...

Dobrovlje pri Ajdovščini.

Dne 3. dec. je šel nadučitelj v pokoju g. Franc Mermolja kupit tobak v trafiko ter plačal z dvolirskim novcem. Orožniki, ki so bili tam, so pogledali denar in našli, da ni imel ob robu napisa, torej je bil nepravil, zato so pozvali Mermoljo s seboj. To se je zgodilo okoli ene ure popoldne. Držali so ga nato zaprtega do 6. ure zvečer ter medtem napravili vestno hišno preiskavo na domu zaprtega, ki je ostala seveda brez uspeha. Ljudje pravijo, da je bilo vse samo pretveza, da so imeli vzrok za preiskavo.

Dobrovo

Pek Simčič Valerij se je dne 4. dec. vrnil iz Jugoslavije, kjer se je mudil — s potnim listom — par dni. Nekaj minut za njegovim povratkom so že prišli karabinierji, ki so mu napravili prav natančno hišno preiskavo.

Idrija

Dne 21. nov. ob 12. uri — dan po aretaciji g. Kemperleta, Poljanška — so napravili idrijski tajni agentje preiskavo na domu Poljanška. Med preiskavo je vodeči brigadir tajnih policijskih agentov podtaknil pod blazino revolver. K sreči je ga. Poljanškova, žena aretirane, ko so revolver »našli«, takoj energično protestirala, da njen mož ni imel revolverja ter da ga še par minut prej ni bilo tam. Na ta protest je brigadir priznal: »No, vas se pa ne da!« — preslepariti namreč.

Dne 26. nov. se je tu vršil pogreb znane narodnjaka, uglednega trgovca, očeta uglednih osebnosti v Jugoslaviji v — spremstvu karabinierjev in tajne policije. Sam orožniški poročnik in policijski komisar sta se poleg mase svojega moštva udeležila pogreba. Brigadir tajne policije se je postavil k jami, da prepove petje. Pričakujejo so žrtve tega pogreba! Kot izvemo, so sinove in hčerke iz Jugoslavije pospremili do meje orožniki.

Kojško

Kojščanski snop, t. j. podežat Baiardi (ex Bayer), istrski renegat, dacar Palladini,

učitelj Zgonicchi (ex Zgonik) ter ubijavski karabinierski brigadir, razvijajo silovito delavnost. Pred kratkim je z občinsko avtoriteto (prisilili so ga z grožnjami tudi duhovnike v kojščanski občini, da so v cerkvi naznanili) in z grožnjami hotel prisiliti vse 18—21letne mladeniče, da bi se udeleževali fašistovskih predvojaških vaj. Ko kljub vsemu le ni uspehov, so se lotili organizirati fašistični dopolavoro. Ko so s terorjem in grožnjami prisilili za vstop v dopolavoro kojščansko godbo, je podeštat prepovedal vse plesse. Zdaj se je lotil kojščanski dopolavoro prirejati plesse. Dne 18. nov. je bil v Kojškem ples; podeštat Baiardi je sam prodajal vstopnice pri vhodu. Dne 25. nov. je bil ples v Vipolžah, dne 1. dec. v Kozani itd. itd. — Dne 2. dec. je klical Baiardi vse količkaj ugledne ženske na županstvo, da jih prisili k vstopu v ženski fašjo. Deževalo je groženj: ta izgubi gostilno, drugi trgovino, tretji trafiko, obrt, penzijo ali pa bo imel večne sitnosti s karabinierji, občino itd. V kratkem se bo vršila velika ceremonija.

Renče

Tri nedelje zaporedoma je občinski sluga pozival 18—21letne mladeniče, da se pri glase k fašistovskim predvojaškim vajam — seveda zaman. V nedeljo, dne 25. nov. je prišel že nek fašist hijerarh, ki je k naznanilu takoj pripisal, da so mladeniči po zakonu prisiljeni udeleževati se vaj. Ker so bili ljudje radi tega zmedeni, je stopil neki domači mladenič k uniformiranemu dostojanstveniku, pa ga je pobaral, češ, od kdaj obstoji ta zakon in da njemu doslej ni znano, da bi tak zakon obstojal. Fašist se je začel opravičevati (očividno je bil šele začetnik! — sicer bi bil izvlekel manganel), da on ni tega zapisal itd. ter da seveda po zakonu niso prisiljeni. Ko se je mladenič odstranil, se je šele zavedel svoje »fašistovske dolžnosti« ter stekel za njim in ga zapisal. Posledice bomo šele videli.

Sv. Lucija ob Soči

Dne 2. dec. so preiskali miličniki na cesti g. Maksa Kendo, ko se je peljal mimo z motorjem. Sicer pa to vrši dnevno tukajšnja milica.

Sempas

Dne 20. nov. so prišli karabinierji nič manj kot trikrat k Leopoldu Persiču ter mu grozili, da mora pošiljati svojega petletnega otroka v otroški vrtec. Isto se je zgodilo še pri štirih ali petih drugih družinskih očetih. Imena drugič! Te dni so pomnožili število orožnikov v vasi od pet na deset (za Avstrije so bili v vasi 3 orožniki in to za okraj do Ajdovščine, danes pa je postaja še v Črničah). Učiteljica iz otroškega vrtca vse dni opleta od hiše do hiše ter agitira za vrtec, mami ter končno grozi z orožniki.

Vrtojba

Dne 28. nov. je 10 karabinierjev napravilo hišno preiskavo pri posestnikih gg. Jarcu, Pahorju in Gorkiču. Maršal karabinierjev je strahovito divjal, grozil, ker je v šoli izginila Mussolinijeva slika. Karabinierji so pri »preiskovanju« lomili in prevračali, kar jim je prišlo pod roke. — Proti ženi zadnjega teh posestnikov, ki ni znala nič italijanski, je maršal kričal: »Voi siete tutti asini, voi che parlate questa lingua degli zingari, che non sapete un po della nostra lingua.« (Vi ste vsi osli, ker govorite ta ciganjski jezik, ker ne znate niti malo našega jezika.)

Za »fešto« dne 4. nov. sta znani učitelj Nadaja in še drugi italijanski učitelj v Vrtojbi pretepla štiri dečke, ker se, nevpisani, niso hoteli preobleči v balilske uniforme.

Drobne vesti

Novi slov. doktorji. V začetku meseca so promovirali za doktorje prava na univerzi v Padovi: gg. Avgust Nemec iz Bilj, Avgust Sfiligoj iz Dobrovega v Brdih in Lojze Rustja iz Skrilj pri Ajdovščini. — Na univerzi v Modeni pa je dovršil zdravniške študije g. Marcel Verč iz Trsta in bil imenovan doktorjem. —

Gibanje ljudstva v Trstu. V oktobru je umrlo 264 ljudi, v novembru 213; rodilo se jih je v oktobru 268, v novembru pa 284. Porok je bilo v oktobru 184; v novembru 167.

Gibanje ljudstva v Italiji. V prvih 10 mesecih l. 1928 je bilo porok v Italiji 220.880 v enaki dobi l. 1927 pa 246.260. Rojstev je bilo letos 929.735, lani 944.462.

Bovec in Matulje. Min. javnih del je sklenilo zgraditi v obeh krajih otroška zabavišča.

Divača. V noči 26. in 27. nov. je požar uničil poslopje Fr. Ziberne in J. Rešaverja. Vaščani so pripomogli, da se je ogenj omejil. Pred kratkim so osnovali društvo »Dopolavoro«, ki je že pričelo s svojim kulturnim delom in odprlo — kino! Lepa kultura!

Vpisovanja v otroški vrtec v Dornbergu. Ker je bilo v Dornbergu vpisanih le 15 otrok v otroški vrtec, se je šla laška učiteljica otroškega vrtca pritožiti k karabinierjem. Karabinierji so šli po vasi ter pričeli loviti otroke v vrtec in jim pretili da jih zaprejo, ako ne gredo v vrtec. Na tak način so dosegli, da hodi v vrtec sedaj okoli 25 otrok.

Priganjač in valpet, učitelj Zgonik zapira v šoli otroke, ki se nočejo vpisati v balillo. Resnici na ljubo moramo povedati, da kaj takega ne počnejo niti laški učitelji.

Dornberg. Prodaja vina je boljša kot lansko leto. Cena je 2—2,20 Lir za liter. Največ ga izvažajo v Gore in Gorico. Sena je letos malo in zato krmimo živino z orehovimi tropinami.

Gorica. Prefekt je izdal na podeštate okrožnico, da se pošteno lotijo varčevanja. Vsi izdatki, ki jih zakon ne predvideva, morajo izginiti, vse uradnike se namešča le s prefektovim odlokom. Zares lepa okrožnica! Pesek v oči javnosti in inozemstvu, v resnici pa bodo podeštati še nadalje paševali in kradli denar iz občinskih blagajn.

Grahovo. Učitelj Močnik je bil imenovan od pokrajinskega komisarja organizacije Balilla za občinskega komisarja balille v občini Grahovo. Kot odbornike pa je imenoval Ciento iz Hudajužne, Dakskoblerja iz Podbrda, Šuligoja iz Stožic in Štrukeljna iz Nemškega Ruta — sami učitelji. Vprašanje je, ali bodo imenovani prevzeli funkcijo. Ves odbor spada pod pokroviteljstvo Benetk. Pokrajinski odbor bo preskrbel vse potrebne obleke za balillo. Občinski odbor balille nosi naslov S. Marco!

Komen. Pred nedavnim časom sta se ponesrečila z motornim kolesom Pirc iz Vojsčice in Trampuž iz Kostanjevice, ko sta se podala v Sežano na semenj. Na nekem ovinku v Komnu sta trčila v avto. Prvi je lahko ranjen, drugi pa si je zlomil roko.

Izseljevanje v Ameriko zadobiva vedno večji obseg. 26. nov. se je izselilo 8 Komencev. V kratkem pa pojde tudi mnogo deklet iz Volčjegagrada v Argentinijo.

Ljudje upajo sedaj na zaslužek pri delu za vodovod v Devinu in Sesljanu.

Male Žablje. Pri nas in na Cesti so karabinierji pobirali »Prve korake«, drugje, tako v Šempasu, Vipavi, Št. Vidu itd. pa knjige Goriške Maticice. Tako počenjanje je rodilo marsikje odpor in ljudstvo se je postavilo po robu taki svojevoljnosti posameznih orožniških brigadirjev.

Matenjavas pri Prestranku. 6. dec. sta

potekla dva meseca odkar so pogoreli hlevi. Že tisto dopoldne so aretirali vse moške in jih odpeljali v Slavino, kjer so jih držali 9 dni; 15 pa so jih peljali v Trst, kjer se danes sede v ječah. Zaprti so Černač in sin, Ogrizek, Oražem, Muhič Janez in Storar Andrej. Izmed domačih ne puste nikogar blizu. Sedaj straži v Prestranku 12 vojakov — toda po toči zvoniti je prepoznal

Iz Padrič. Med Padričami in Gropado v tržaški okolici stoji novejša šolsko poslopje, ki so ga lani obenem z vsemi drugimi mestnimi šolami krstili na ime v vojni padlega tržaškega prostovoljca Guida Zanetti-ja. V nedeljo se je vršila v prisotnosti tržaškega podeštata senatorja Pitacca, šolskih in političnih oblasti ter gropadskega vaškega miličnika Križmančiča in zaupnikov fašja Franceta Grgiča in Justa Žagarja izročitev zastave, ki jo je poklonila Zanettijeva mati. Zastavo so izročili ob zvokih Giovenezze malemu »ballilu«, Smiljanu Cibicu(1), ki je ob koncu svojega naučenega govora rekel med drugim: »Mi otroci Italije, samo eno stvar zahtevamo od Gospoda, da ne bi zrastle gluhi za glas domovine in da bi nam vedno osvetljevala pot luč, hi prihaja iz Rima.«

Pazin. Gospodarsko društvo v Paznu se je spojilo s Consorzio Agrario Cooperativo. Na skupni seji se je sklenilo ustaviti delovanje prvega. Predsednik prof. Fran Matejčič ima nalogo likvidirati društvo in sklicati zadnji občni zbor, da tudi člani odobrijo sporazum in razpust društva.

Pazinščina. Pred mesecem je kmet plačal z življenjem, ker je hotel ubiti karabinierja, ki ga je zalotil, ko je kuhal neprijavljeno žganje. Isti slučaj se je dogodil v Baldaši pri Vižinam. Kmet se je uprl trem financarjem, ki so ga težko ranili.

Iz Pirana. V nedeljo je bilo ustanovljeno posebno udruženje istrskih prostovoljcev. Istrski fašistovski veljaki so bili proti temu, češ, da pomeni cepljenje moči in da zadostuje ena sama organizacija za vso Jul. Krajino, toda bili so preglasovani. To se je zgodilo zlasti po besedah Ceselschija, ki je znan kot najhujši bojevnik za »italijansko« Dalmacijo in radi Bebijevega atentata na albanskega poslanika v Pragi, Cena Bega. Seveda tudi takrat ni opustil prilike, da je navdušil zborovalce za italijansko Dalmacijo in splošen klic je bil: »Split, Split!«

Postojna. Za novega podeštata je imenovan advokat Alfredo Zannoni, vojni dobrotelj in predsednik invalidov v Trstu. Dosedanji podeštat kapitan Relli je odstavljen.

Tomaj. Letina skrajno slaba. Suša in toča sta pobrali vse pridelke. Občina je dobila nekaj denarja za popravila poti in tako se bo brezposelnost malce ublažila. Izseljevanje v Ameriko je precejšnje, odhajajo posebno boljše moči.

Iz Trebč. V Trebčah se je »Lega Nazionale« s posebno vnetostjo vrgla na delo. Že pred dvema leti je ustanovila rikreatorij, ki je zlasti z godbo pritegnil marsikaterega dečka v svoje območje. Te dni pa je z močnim pritiskom in po posredovanju openskega vaškega načelnika Zarubbe »Lega Nazionale« dosegla, da je poslopje gospodarskega društva prešlo v njeno last za 65 000 lir. In še od teh je moralo društvo 1000 lir darovati »Legi Nazional«. —

Trst. 8. dec. se je odpeljalo v Ameriko s parnikom »Belvedere« okoli 1500 Kraševcev in Istranov.

Vrhopolje pri Kozini. Zavarovalnica živine se lepo razvija. — Obdelovanje polja je še staromodno. Uspevalo bi posebno sadje, predvsem češplje. L. 1926 se jih je pridelalo nad 1000 q, l. 1927 jih je deloma uničila suša, a letos je pobrala sploh vse.